

DESCOPERIRI MONETARE DIN SUDUL BANATULUI (III)*

În cele ce urmează vom prezenta descoperirile monetare din anii 1981—1982, care au îmbogățit colecțiile numismatice ale Muzeului județean de istorie din Reșița, constituind în același timp, importante dovezi ale circulației monetare din epoca dacică pînă în secolul al XIV-lea pe teritoriul Banatului.

Deși materialul este restrîns ca număr de piese, în prezentarea sa vom respecta aceleași criterii (cronologic și alfabetic în cadrul localităților) utilizate în primele serii ale cronicii.

I. Monede romane republicane

1. **Brebu.** În cadrul săpăturilor arheologice din anul 1981, care au dezvăluit vestigiile unei construcții romane din sec. II—III e.n.¹, au ieșit la iveală 6 monede din bronz, foarte corodate, dintre care doar una singură, în urma operațiilor de conservare, a putut fi determinată²:

C. Vibius Pansa

AE; ax 1; 6,77 g; 22 mm

Nicomedia, 47—46 î.e.n.

cf. W. H. Waddington, E. Babelon. Th. Reinach, *Récueil général des monnaies grèques d'Asie Mineure*, Paris, 1910, I, fasc. 3, p. 515, nr. 8

2. „**Stenca**” **Liubcovei (com. Berzasca).** Campania arheologică din 1982, întreprinsă în cadrul fortificației dacice din acest punct³, a dus la des-

---

* Prima parte a cronicii, în SCN, VIII, p. 129—136; a doua parte în *Banatica*, VI, 1981, p. 147—151. O parte din monedele descoperite la Tibiscum, așezarea civilă, vor fi publicate de D. Bălănescu, P. Rogozea, în *StComC*, 1983 (sub tipar).

¹ Săpături arheologice conduse de Ovidiu Bozu (MJIR); O. Bozu, în *Banatica*, VI, 1981, p. 134. În cadrul acestui articol, moneda a fost prezentată la *sugestia noastră, ca monedă imperială colonială*.

² Determinarea corectă a fost efectuată de dr. B. Overbeck (München), căruia îi mulțumim și pe această cale.

³ Săpături arheologice conduse de Marian Gumă (MJIR). Vezi în acest sens, M. Gumă, *Cîteva precizări privind cronologia așezării dacice fortificate de pe „Stenca” Liubcovei*, comunicare la simpozionul „In memoriam Constantini Daicoviciu”, Caransebeș, 20 martie 1983.

coperirea primei monede din această importantă stațiune arheologică din Banat:

C. Naevius Balbus

AR; ax 6; 2,26 g; 16 mm; 800‰, serratus, fragment

Grueber, 2916, Roma, an 81 î.e.n.

Sydenham, 769, Italia, 78—77 î.e.n.

Crawford, 382/1, Roma, 79 î.e.n.

3. **Tincova (com. Sacu).** Datorită cercetărilor de teren, au mai fost recuperate încă 16 monede din cadrul tezaurului descoperit în hotarul acestei localități, în punctul numit „Valea Radului”⁴.

II. Monede romane imperiale

1. „Stenca” **Liubcovei.** Alături de denarul roman republican, menționat mai sus, în fortificația dacică de pe Stenca — *Platou*, a mai fost descoperită o monedă din bronz:

Augustus, M. Salvius Otho

AE; ax 12; 3,40 g; 25 mm

BMC, I, 226, 7 î.e.n.

RIC, I, 189, 7 î.e.n.

Giard, 699, 7 î.e.n.; urme slabe de contramarcă pe avers, datată, cf.

Giard, p. 27, după anul 9 e.n.

III. Monede bizantine și feudale

1. **Cuptoare (com. Cornea).** În cadrul campaniei arheologice 1982, continuată în necropola de pe dealul „Sfogea”⁵, au fost scoase la lumină două monede din argint:

a. *Monedă apuseană (?)*, sec. XII⁶

AR; ax 11; 0,44 g; 12 mm; 800‰

b. *Maria (1382—1387)*

AR; ax 2; 0,19 g; 11 mm; 800‰

cf. Unger, I, 442, dar variantă

⁴ D. Bălănescu, în *SCN*, VIII, pc. 1/2. Lotul de 16 monede, prelucrat după Crawford, nu schimbă datele esențiale ale tezaurului și va fi publicat în momentul recuperării integrale a tezaurului de la Tincova, deoarece există informații despre împrăștierea acestuia în zonă.

⁵ Săpături arheologice conduse de Ilie Uzum, Ovidiu Bozu. Din colectiv au mai făcut parte Gh. Lazarovici, A. Oprinescu, G. Trîncă. Vezi în acest sens, Ilie Uzum, *Raport preliminar cu privire la cercetarea arheologică de la Cuptoare (necropola medievală)*, a XVII-a sesiune națională de arheologie, Ploiești, 24—26. martie 1983; Ilie Uzum, Dumitru Teicu, *Noi mărturii de cultură și civilizație medievală românească descoperite în campania arheologică, 1982*, comunicare la sesiunea „Istoria Banatului, parte integrantă a istoriei naționale”, Reșița, 27 octombrie 1982.

⁶ Prin bunăvoința dr. Eugen Chirilă (Cluj-Napoca), piesa se află în curs de identificare și va fi reluată în momentul determinării exacte.

2. **Ilidia (com. Ciclova Română).** Săpăturile arheologice din anul 1982 au fost concentrate în punctul „Funii”⁷, unde a fost surprins un complex de locuire feudal timpuriu, în cadrul căruia au fost semnalate trei monede din bronz:

a. *Manuil I. Comnenul* (1143—1180)

AE; ax 7; 313 g; 25 mm, schifată, perforată

Wroth, II, p. 575, tipul 11

Morrisson, II, p. 714, B₂, tip 4, Constantinopol

b. *Idem*

AE; ax 8; 2,47 g; 23 mm; schifată

Morrisson, II, p. 712, B₂₀ tip 1, Constantinopol

c. *Bela III* (1172—1196)

AE; foarte fragmentară

Unger, I, 115

CNH, 101

*

* *

Materialul monetar prezentat nu ridică probleme deosebite. Considerăm totuși că piesele de la *Brebu* (nr. I/1) și *Stenca Liubcovei* (nr. II/1) rețin atenția în mod special:

I/1. Deocamdată, moneda în discuție reprezintă o apariție mai rară, prin genul de emisiune, dar mai ales prin contextul descoperirii, avînd în vedere apariția ei într-un context roman de sec. II—III e.n. Luînd în considerare faptul că asemenea monede sînt foarte rare în Dacia secolului I î.e.n. precum și metalul din care este confecționată, (ceea ce nu ne permite să presupunem păstrarea ei în circulație), înclinăm să credem că moneda a fost mai degrabă adusă chiar din Asia Mică.

II/1. Moneda din bronz de la *Stenca Liubcovei*, așa cum am menționat, prezintă o posibilă contramarcă, aparținînd *probabil* generalului P. Quinctilius Varus⁸. O descoperire quasi-similară (un as Augustus, M. Maecillius Tullus, 7 î.e.n., contramarcă probabil în timpul lui Claudius), aparține așezării getice fortificate de la *Sprîncenata* (jud. Olt)⁹. Piesa de la *Stenca Liubcovei* este importantă însă pentru datarea nivelului superior, în cadrul căruia a fost descoperită, în timp ce denarul roman republican datează nivelul inferior al fortificației, căruia îi aparține.

III. Monedele feudale sînt reprezentate de piese care au circulat frecvent pe teritoriul Banatului. Cele două monede bizantine de la *Ilidia* — *Funii* nu sînt singurele exemplare de acest gen descoperite în hotarul localității *Ilidia*¹⁰ și alături de alte descoperiri semnalate anterior¹¹ confirmă din nou prezența monedei bizantine în sud-vestul României.

DANA BĂLĂNESCU

⁷ Săpături arheologice conduse de Ilie Uzum, Dumitru Țeicu. Vezi în acest sens, I. Uzum, D. Țeicu, comunicare, Reșița, 27.X.1982.

⁸ J. B. Giard, *Catalogue des monnaies de l'Empire Romain*, I, *Auguste*, Paris, 1970, p. 27, 39.

⁹ C. Preda, M. Butoi, în *Thraco-dacica*, II, 1981, p. 66/IV.

¹⁰ D. Bălănescu, în *SCN*, VIII, 1984, pc. 23 b.

¹¹ Vezi în acest sens, I. Sabău, în *SCN*, II, 1958, p. 287—297; C. Feneșan, în *Crisia*, 1974, p. 108—112; D. Bălănescu, în *Banatica*, VI, 1981, notele 11 și 14.

DÉCOUVERTES MONNÉTAIRES DE SUD DU BANAT*(Résumé)*

Dans cet ouvrage on continue la présentation des plus récentes découvertes monétaires issues pendant les fouilles archeologiques pratiquées entre les années 1981—1982 dans le sud du Banat.

Tirent l'attention la monnaie en bronze de *Brebu* (I/1), qui constitue une pièce rare, la monnaie en bronze d'Auguste de *Stenca Liubcovei* (II/1), contramarquées après le 9-ème année de n.è. et les monnaies byzantines d'*Ilidia* (III/2a, b).

Toutes ces monnaies contribuent à la fixation des limites chronologiques des complexes dont elles ont été découvertes.